

Лідія Товкун
(Переяслав-Хмельницький)

РОЗВИТОК ГІГІЄНИЧНОЇ ОСВІТИ І НАУКИ В КИЇВСЬКОМУ МЕДИЧНОМУ ІНСТИТУТІ (1920-1941 рр.)

У статті висвітлено розвиток гігієнічної освіти та науки в Київському медичному інституті в 1920-1941 рр. Акцентується увага на внеску видатних учених-гігієністів Київського медичного інституту у створення та розвиток кафедр гігієнічного спрямування.

У ході дослідження встановлено, що на початку зазначеного періоду в Київському медичному інституті організовано кафедри загальної та соціальної гігієни (1920 р.), професійної гігієни (1923 р.), загальної гігієни (1924 р.) та соціальної гігієни (1924 р.). У зв'язку з новими соціальними завданнями, що стояли перед охороною здоров'я країни, в 1930 р. організовано санітарно-гігієнічний факультет. У 1932 р. створена кафедра епідеміології, а в 1935 р. – кафедри комунальної гігієни та гігієни харчування.

У довоєнні роки співробітники кафедр гігієнічного спрямування водночас із викладацькою діяльністю здійснювали наукові дослідження, що торкалися водопостачання, сільськогосподарської праці, якості харчових продуктів та умов попередження харчових отруєнь і токсикоінфекцій, гельмінтозів, санітарної статистики та демографії, організації санаторно-курортної допомоги тощо. Навіть цей короткий перелік основних напрямів наукових досліджень свідчить про їх актуальність і велике теоретичне та практичне значення для розвитку різних напрямів гігієни.

Ключові слова: Київський медичний інститут, санітарно-гігієнічний факультет, кафедра, загальна гігієна, соціальна гігієна, професійна гігієна, комунальна гігієна, шкільна гігієна, гігієна харчування, епідеміологія.

В умовах сьогодення історичній пам'яті українського народу повертаються все нові імена людей, які доклали свої знання і життєвий досвід великій справі – розвитку української науки. Становлення та розвиток гігієнічної науки в Україні нерозривно пов'язані з діяльністю кафедр гігієнічного спрямування Київського медичного інституту – нині Національного медичного університету ім. О.О. Богомольця.

Історія заснування Національного медичного університету ім. О.О. Богомольця і розвиток його кафедр неодноразово висвітлювалася у статтях В.Ф. Москаленка, О.П. Яворовського, Ф.Я. Ступака [7-9], Є.Г. Гончарука [1], І.М. Макаренко [6], В.М. Шевцова, Г.О. Гончарука, В.С. Ткачишина та ін. [11]. У монографії Н.І. Коцур «Становлення і розвиток гігієнічної науки в Україні: шлях крізь епохи і соціальні потрясіння (друга половина XIX – 20-ті рр. XX століття)» та докторській дисертації за такою ж темою висвітлено передумови, становлення та діяльність кафедри гігієни в Київському університеті Святого Володимира з 1840 р. по 1914 р. і кафедри професійної гігієни впродовж 1923-1929 рр. [4; 5, с. 402-444, 564-567, 596-598]. Проте нині відсутня узагальнююча праця щодо окремого висвітлення розвитку гігієнічної науки в Київському медичному інституті у міжвоєнний період 1920-1941 рр. Таким чином, метою статті є висвітлення розвитку гігієнічної освіти та науки в Київському медичному інституті в 1920-1941 рр. та внеску українських вчених-гігієністів у становлення та розвиток кафедр гігієнічного спрямування.

У серпні 1920 р. у Києві створено Інститут охорони здоров'я, що об'єднав медичний факультет Університету святого Володимира, Жіночий медичний інститут, медичний

факультет Українського державного університету та Одонтологічний інститут. У лютому 1921 р. Інститут охорони здоров'я перейменовано в Київську державну медичну академію, до складу якої входило два факультети – медичний і одонтологічний. А в грудні 1921 р. Київська державна медична академія, у відповідності з новим положення про вузи, була реорганізована у Київський медичний інститут [8].

Об'єднаною кафедрою загальної та соціальної гігієни керував професор О.В. Корчак-Чепурківський. В умовах складного економічного становища в країні, розрухи й голоду 1920-1922 рр. О.В. Корчак-Чепурківський читав лекції загальної та соціальної гігієни українською мовою на медичному та одонтологічному факультетах. Основна наукова робота О.В. Корчака-Чепурківського та М. Галина зосереджувалася на розробці української медичної термінології. Результатом цієї роботи стало створення першої в історії української класифікації хвороб – «Номенклатура хвороб: Латинсько-українські назви хвороб та російський показчик до них», яка була надрукована журналом «Українські медичні вісті» в 1926 р. У 1927 р. вийшло друге її видання розширене та виправлене автором – «Міжнародна номенклатура хвороб і причин смерті». До неї увійшли 1663 назви хвороб, детально описано 12 видів ран і подано російський показчик хвороб [10]. При цьому слід вказати, що О.В. Корчак-Чепурківський був першим у радянській Україні серед науковців, хто розпочав серію публікацій у галузі української статистичної термінології.

Разом із цим учений формував свою гігієнічну наукову школу, до якої входили насамперед його найбільш талановиті й свідомі учні та послідовники – В.В. Удовенко, В.Я. Підгаєцький, М.А. Кудрицький [10]. Окрім наукових інтересів, їх передусім об'єднувала ідея національного відродження України.

Складні політичні протистояння, що склалися між науковою інтелігенцією та радянською владою, в грудні 1922 р. призвели до усунення О.В. Корчака-Чепурківського від викладацької роботи в Київському медичному інституті. У зв'язку з цим він переходить на основну роботу до Всеукраїнської Академії Наук [10].

Незважаючи на ці обставини, він не залишає поза увагою процес викладання гігієнічних дисциплін у Київському медичному інституті. Зокрема, надаючи великого значення вузькій спеціалізації гігієнічних дисциплін, приклавши при цьому великих зусиль, О.В. Корчак-Чепурківський у 1923 р. добивається відкриття першої в радянській країні нової спеціалізованої кафедри професійної гігієни, а також розділення кафедри загальної та соціальної гігієни на дві самостійні кафедри – загальної гігієни і соціальної гігієни.

Кафедру загальної гігієни О.В. Корчак-Чепурківський передав своєму учневі – професору В.В. Удовенку, якого навчав на медичному факультеті Київського університету Св. Володимира у 1903-1907 рр. і з яким плідно працював пліч-о-пліч багато років. Наукові дослідження В.В. Удовенка та його учнів розвивали напрям гігієни води і водопостачання, розробляли гігієнічні оцінки способів очищення та знезараження води, займалися питаннями гігієни житла, переважно сільського. У 1929 р. професора В.В. Удовенка заарештували у так званій справі СВУ і заслали на Соловки, а в 1937 р. розстріляли [5].

У 1930-1933 р. кафедру загальної гігієни в Київському медичному інституті очолював професор Ф.А. Баштан. Під його керівництвом на кафедрі були організовані доцентські курси. Так, з 1930 р. курс санітарної гідротехніки на кафедрі вів професор В.К. Красницький. Із 1931 по 1936 р. курс згеології, гідрології та гідрометеорології викладав професор С.К. Комарніцький. Доцент М.І. Квятковський вів курс основ теплопостачання, оплення та вентиляції будинків і цивільних споруд. Доцент В.Л. Тулуб, а потім інженер А.А. Дубровцев читали основи будівельної техніки і креслення. Лікар С.М. Ліхницький із 1932 по 1935 р. читав студентам курс житлово-комунальної гігієни.

У 1931 р. вперше в Київському медичному інституті професор Ф.А. Баштан прочитав самостійний курс комунальної гігієни для тих студентів лікувально-профілактичного факультету, які впродовж останнього року навчання спеціалізувалися з санітарно-гігієнічної спеціальності. Серед цих студентів були такі відомі в майбутньому вчені-гігієністи, як

Г.Х. Шахбазян і Р.Д. Габович. Саме цей перший самостійний курс комунальної гігієни Ф.А. Баштана став фундаментом для створення пізніше самостійної кафедри комунальної гігієни.

У 1933-1941 рр. кафедрою загальної гігієни завідував доктор медичних наук, професор К.Е. Добровольський. Разом із своїми співробітниками кафедри він проводив велику роботу з дослідження Дніпра та його берегів біля Києва. Наслідком цієї роботи стали проектування й побудова дніпровського водогону у Києві, а також розроблення санітарних охоронних зон джерел водопостачання київських військових містечок. К.Е. Добровольський був не тільки визначним науковцем, а й визначним педагогом. Його праці з методики викладання гігієни служили посібниками для багатьох медичних вузів у країні.

У 1923 р. новостворену кафедру професійної гігієни професор О.В. Корчак-Чепурківський доручив своєму другому учневі – професору В.Я. Підгаєцькому. Одночасно до складу викладачів кафедри були зараховані асистенти М.А. Кудрицький, С.І. Драпалюк, а згодом – приват-доцент В.А. Лебедев, асистенти Н.К. Вітте і В.П. Горев. М.А. Кудрицький викладав професійну гігієну студентам української лектури. Його наукова діяльність була присвячена дослідженням відповідності віку київських школярів до стану їх фізичного та психічного розвитку; психофізіологічного впливу на школярів занять фізичною культурою, передбачених навчальною програмою. В результаті науковий доробок М.А. Кудрицького дав змогу виокремити новий напрям у гігієні – шкільна гігієна. А його навчальний посібник «Здорове й хворе тіло» заклав першооснови у процес творення першого вітчизняного підручника зі шкільної гігієни [5; 11].

Наукова діяльність кафедри під керівництвом професора В.Я. Підгаєцького була спрямована на вивчення проблем гігієни праці у сільськогосподарському виробництві та на промислових підприємствах м. Києва. Різномісність проведених досліджень актуальних питань тогочасної професійної гігієни охоплювала вивчення гігієнічної характеристики умов праці, фізіології, професійної патології, наукової організації праці. Робота організованої ним наукової лабораторії праці (НОП) була спрямована на розв'язання проблем втоми і фізіологічної раціоналізації праці на основі організації робочого дня, оптимізації робочих рухів та знаряддя робітників, харчування, проблем професійного відбору. Знайомство з роботами європейських дослідницьких і навчальних установ гігієнічного профілю дало можливість запровадити у наукову роботу кафедри професійної гігієни нові методи лабораторних досліджень, вивчення респіраторного газообміну, вимірювання теплових витрат під час роботи, спектрального аналізу крові, сечі та інших біохімічних досліджень у процесі втоми [11].

В.Я. Підгаєцький опублікував у 1929 р. перший в Україні підручник «Гігієна праці». Професор був автором перших навчальних програм, тематичних планів лекцій, практичних занять і методичних розробок з гігієни праці.

Професора В.Я. Підгаєцького було визнано вченим-гігієністом і досвідченим педагогом не тільки вітчизняними науковцями, а й зарубіжними. Він є фундатором першої кафедри професійної гігієни в Україні, авторитет якої він зумів піднести не тільки в СРСР, а й у країнах Європи. В.Я. Підгаєцький створив першу українську наукову школу з гігієни праці. У 1929 р. його також заарештували у справі СБУ, а в 1937 р. розстріляли на Соловках [11].

Із 1930 р. і до початку Великої Вітчизняної війни кафедрою професійної гігієни керував приват-доцент В.А. Лебедев. До складу кафедри входили доцент В.П. Горев, асистенти І.В. Колодій, К.С. Паламарчук, А.М. Іздебський. У цей період кафедра продовжувала вдосконалювати навчальний процес і розпочаті попередньо наукові дослідження. Зокрема, для викладання навчального матеріалу використовувався семінарський метод, а практичні заняття проводилися у формі співбесід чи студенти відвідували промислові об'єкти.

Керівник кафедри В.А. Лебедев здійснював дослідження виробничого пилу. Завдяки його дослідженням, вперше серед вітчизняних гігієністів було показано, що на шкідливість дії пилу на людину впливає не лише форма, а й гігроскопічність і походження пилових частинок, що мало велике значення для подальшого гігієнічного нормування промислового пилу. Окрім цього, В.А. Лебедев вивчав вплив нагрівального мікроклімату на робітників хлібопекарень [11].

Співробітниками кафедри здійснено системний аналіз гігієнічних умов праці понад 6-ти тисяч київських робітників. Асистент Н.К. Вітте досліджував питання щодо визначення енергетичних витрат на основних сільськогосподарських роботах. Отримані ним результати дали можливість класифікувати роботи за ступенем важкості, визначити норми дозованих витрат енергії у різні пори року та розробити рекомендації щодо праці вагітних жінок. Асистент І.В. Колодій на основі своїх досліджень про травматизм на воді захистив дисертацію та отримав учений ступінь кандидата медичних наук.

Під час евакуації Київського медичного інституту до Челябінська кафедру гігієни праці об'єднали з іншими профільними гігієнічними кафедрами в одну кафедру загальної гігієни.

Керівництво кафедрою соціальної гігієни у січні 1924 р. було доручено професору С.С. Кагану, який тривалий час очолював партійний комітет цього інституту. Наукова діяльність кафедри полягала у дослідженні питань санітарної статистики та демографії, а також організації санаторно-курортної допомоги (С.С. Каган) [10].

Передаючи новостворені кафедри своїм учням О.В. Корчак-Чепурківський сподівався на те, що його вихованці продовжуватимуть розвивати започатковану ним національну наукову гігієнічну школу. Згодом ці кафедри мали значний вплив на організацію нових кафедр гігієнічного спрямування та санітарно-гігієнічного факультету в КМІ, а також на подальший розвиток теорії гігієнічної науки та практичної охорони здоров'я в Україні.

У 1921 р. на Всеукраїнській конференції з медичної освіти запропонували ввести спеціалізацію, що стало новим етапом реформи вищої медичної освіти. Для підготовки вузькопрофільних фахівців у 1923-1925 рр. у Київському медичному інституті було прийнято рішення про введення на старших курсах закладу напрямків: в лікувальній групі – терапевтичного та хірургічного, в профілактичній групі – санітарно-профілактичного й охорони материнства та дитинства. Було розроблено відповідні плани та програми. Така спеціалізація сприяла значному поліпшенню підготовки лікарів і відповідала потребам охорони здоров'я [8].

У зв'язку з новими соціальними завданнями, що стояли перед охороною здоров'я в 1930 р. було вирішено у чотирьох медичних інститутах України Києва, Харкова, Одеси та Дніпропетровська організувати санітарно-гігієнічні факультети, які повинні були готувати санітарних лікарів і лікарів-епідеміологів. Для організації санітарно-гігієнічного факультету Київського медичного інституту був створений організаційний комітет під головуванням професора С.І. Радченка. До його складу увійшли також С.С. Познанський, М.П. Нещадименко, О.В. Корчак-Чепурківський та інші.

Того року на санітарно-гігієнічний факультет було подано 115 заяв, а зараховано на навчання 87 абітурієнтів. Першим деканом новоствореного факультету став доцент С.С. Познанський [8]. На факультеті провідними були такі кафедри, як санітарна гігієна зі статистикою; загальна гігієна з водопостачанням та каналізацією, будівельною технікою, опаленням і вентиляцією, житлово-комунальною гігієною, гігієною харчування; професійна гігієна; епідеміологія; мікробіологія [2].

У довоєнні роки кафедри санітарно-гігієнічного факультету розробляли перші програми та навчальні плани, створювали й облаштовували навчальні кабінети та лабораторії, формували педагогічні колективи і готували наукові кадри через аспірантуру. Основне ядро викладачів кафедр складали практичні санітарні лікарі. Також залучалися до викладацької діяльності спеціалісти-інженери, бо у навчальних програмах значне місце

відводилося основам санітарної техніки, будівельної справи і технічних аспектів охорони праці. На практичних заняттях стали обов'язковим елементом навчального процесу використання об'єктивних методів інструментально-лабораторного дослідження об'єктів зовнішнього середовища [2].

У 1935 р. на санітарно-гігієнічному факультеті були організовані самостійні кафедри комунальної гігієни та гігієни харчування [8].

Кафедру комунальної гігієни організували шляхом об'єднання доцентур з санітарної гідротехніки, геології та метеорології, опалення та вентиляції, будівельної техніки, житлово-комунальної санітарії. Першим завідувачем кафедри у 1935-1936 рр. був обраний доцент М.В. Євмен'єв, колишній земський санітарний лікар, залучений О.М. Марзєєвим до роботи в санітарно-епідеміологічному відділі Наркомздрава УРСР. Із 1937 по 1941 р. кафедру очолював доцент С.С. Познанський. У цей період кафедра мала кілька лабораторій для вивчення в експедиційних умовах якості питної води і стічних вод, визначення рівнів забруднення повітря. Заняття проводилися як в лабораторіях, так і безпосередньо на об'єктах. Науково-дослідна діяльність кафедри у довоєнний період характеризувалася прагненням охопити питання, які виникли в ході розвитку промисловості та сільського господарства і стосувалися благоустрою поселень. Це був період наукового становлення, пошуку шляхів і напрямків її інтересів. У цей період були виконані науково-дослідні роботи на такі теми: «Санітарна характеристика і вимоги до очищення стічних вод санітарного пропускника», «Забруднення атмосферного повітря м. Києва за даними снігових проб», «Підземне зрошення як метод очищення стічних вод окремо розташованих будинків», «Вуличний шум у м. Києві та його значення при проектуванні шкільних будівель» [1].

Інтенсивний розвиток санітарно-гігієнічної галузі в УРСР в 30-х р. ХХ ст. обумовлював також потребу в спеціалістах гігієни харчування. У цей період практична система охорони здоров'я України характеризувалася широким розвитком мережі санітарно-епідеміологічних станцій, а також створенням науково-дослідних інститутів гігієни харчування (Одеса, Харків, Київ, Донецьк). У 1935 р. розпочала свою діяльність кафедра гігієни харчування під керівництвом доцента Г.Ф. Поллака. До її складу входили також два асистенти – Б.Л. Гордін та І.П. Барченко. У січні 1936 р. кафедрі було надано нове приміщення в учбовому корпусі Університету імені Т.Г. Шевченка з 7 кімнат загальною площею 120 м². Колектив кафедри проводив активну роботу з оснащення навчального процесу необхідним обладнанням. Навчально-методична робота кафедри полягала в активній розробці та апробації методики викладання основних тем курсу, формуванні розділів предметів.

Наукова робота викладачів кафедри гігієни харчування у довоєнний період була спрямована у такому напрямі: вивчення регенераційних процесів організму під впливом факторів харчування за допомогою тканинних культур (Г.Ф. Поллак); вивчення розповсюдженості харчових отруєнь із метою розробки та впровадження профілактичних заходів (Б.Л. Гордін); обґрунтування використання методики визначення окислювально-відновлювального потенціалу харчових продуктів як раннього показника їх псування (І.П. Барченко). Перед війною за матеріалами вищезазначених досліджень асистенти Б.Л. Гордін та І.П. Барченко захистили кандидатські дисертації.

Одним із аспектів наукової діяльності кафедри було вивчення закономірностей виникнення і розвитку харчових отруєнь. Унаслідок цих досліджень була розроблена і впроваджена в УРСР система профілактичних заходів.

Водночас Г.Ф. Поллак і Б.Л. Гордін брали активну участь у діяльності лабораторій Інституту гігієни праці та Інституту харчування у сумісній розробці актуальних питань гігієни харчування і проведення наукових досліджень; публікували методичні роботи з організації проведення санітарно-харчового нагляду в Україні [1].

Самостійна кафедра епідеміології в Київському медичному інституті була створена у 1932 р. До 1933 рр. її очолював доктор медичних наук, професор В.О. Барикін, який

паралельно керував кафедрою мікробіології. У 1937 р., поряд з іншими репресіями, країною прокотилася хвиля арештів мікробіологів-епідеміологів. До списку ув'язнених потрапив і професор В.О. Барикін.

Із 1933-1939 рр. кафедру епідеміології очолював відомий учений мікробіолог-епідеміолог, доктор медичних наук, академік Всеукраїнської Академії Наук, професор М.П. Нещадименко. Вдалій науково-педагогічній діяльності сприяв його великий практичний досвід у боротьбі з епідеміями висипного тифу, холери, натуральної віспи та інших інфекційних хвороб. Одночасно він очолював і кафедру мікробіології цього ж інституту. Спочатку кафедра епідеміології не мала своєї бази і тому заняття з епідеміології проводилися в аудиторіях кафедри мікробіології. Лекції професора М.П. Нещадименка, які він читав українською мовою, користувалися великою популярністю. Професор вивчав патогенез та імунологію дифтерії: досліджував дію дифтерійного токсину на організм, експериментально довів можливість підвищення імуногенності дифтерійного анатоксину, експериментально обґрунтував можливість одночасної імунізації двома і більше вакцинами, зокрема, вакциною проти натуральної віспи і дифтерійним анатоксином, холерною вакциною і дизентерійним анатоксином, чим було започатковано створення асоційованих вакцин. Завдяки його науково-дослідній роботі в цей період уперше в Україні було застосовано вакцину БЦЖ для імунізації дітей. М.П. Нещадименко автор трьох монографій, які присвячені менінгококовій інфекції, дифтерії і скарлатині, ним опубліковано близько 50 наукових праць.

У 1939-1948 рр. кафедрою епідеміології керував відомий учений-епідеміолог, доктор біологічних наук, член-кореспондент АМН СРСР із 1946 р., професор С.Н. Ручковський. На кафедрі були створені необхідні умови для проведення занять, тематика їх повністю була наповнена епідеміологічним змістом. Розроблені нові тематичні плани лекцій і практичних занять широко використовувалися щодо лабораторного виявлення інфекційних хвороб і носіїв збудника, проведення протиепідемічних заходів в осередках інфекційних хвороб і профілактичних щеплень населення.

Наукові дослідження на кафедрі були спрямовані на вивчення епідеміології кишкових інфекцій (дизентерія, сальмонельози) та інфекції дихальних шляхів (скарлатина), проводилися дослідження з вивчення ефективності дизентерійної вакцини. Вивчалися особливості джерела збудника дизентерії (хворі та носії) і роль різних чинників передачі збудника при цій інфекції в механізмі його передачі. Здійснювався аналіз причини виникнення водних епідемій черевного тифу, роль харчових продуктів у розповсюдженні сальмонельозів. Вивчалася епідеміологія і профілактика скарлатини (роль носіїв стрептокока в розповсюдженні скарлатини та вікова структура захворюваності). Н.С. Ручковським була встановлена природна осередковість «волинської лихоманки», яка в подальшому отримала назву – пароксизмальний рикетсіоз. Професором Н.С. Ручковським опубліковано біля 80 наукових праць, у тому числі чотири монографії.

Крім успіхів і здобутків у процесі свого розвитку згадані кафедри у складі Київського медичного інституту зазнали трагічних обставин і подій 30-40-х рр. XX ст. Зокрема, нелегкою була евакуація під час німецької окупації інституту до Харкова, а згодом до Челябінська, де відразу ж після прибуття й облаштування розпочалася посилена підготовка лікарів для фронту [7].

Отже, 1920-1941 рр. – це період наукового становлення кафедр гігієнічного спрямування Київського медичного інституту та пошуків напрямів наукових досліджень. З іменами таких видатних учених-гігієністів, як О.В. Корчак-Чепурківський, М.П. Нещадименко, В.В. Удовенко, В.Я. Підгаєцький, М.А. Кудрицький, В.А. Лебедев, С.С. Каган, Ф.А. Баштан, К.Е. Добровольський, С.С. Познанський, Г.Ф. Поллак, Н.С. Ручковський та ін. пов'язані яскраві сторінки становлення наукових ідей гігієни в Україні, формування наукових шкіл і наукових напрямів, які здобули визнання як в українській, так і в світовій науці.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Гончарук Є.Г. Становлення та розвиток кафедр медико-профілактичного профілю у Національному медичному університеті (до 125-річчя заснування кафедри гігієни і 85-річчя заснування санітарно-гігієнічного факультету у Києві) / Є.Г. Гончарук // Довкілля та здоров'я. – 1997. – №3. – С. 6–12.
2. Держархів м. Києва. – Ф. Р-352. – Оп. 1. – Спр. 154. – Арк. 12.
3. Коцур В.П. О.В. Корчак-Чепурківський (1857-1947): шлях від земського лікаря до академіка УАН-ВУАН-АН УРСР: монографія / В.П. Коцур, Н.І. Коцур, Л.П. Товкун. – Переяслав-Хмельницький, 2013. – 601 с.
4. Коцур Н.І. Становлення і розвиток гігієнічної науки в Україні (друга половина XIX – 20-ті рр. XX століття) [Текст]: автореферат дис. ... д-ра іст. наук : 07.00.07 / Н.І. Коцур; Нац. акад. аграр. наук України, Держ. наук. с.-г. б-ка. – К.: [б. и.], 2012. – 40 с.
5. Коцур Н.І. Становлення і розвиток гігієнічної науки в Україні: шлях крізь епохи і соціальні потрясіння (друга половина XIX – 20-ті рр. XX століття) [Текст]: монографія / Н. І. Коцур. – Переяслав-Хмельницький: П-ХДПУ, 2011. – 725 с.
6. Макаренко І.М. Біографічний словник завідувачів кафедр і професорів Київського медичного інституту (1841-1991) / І.М. Макаренко, І.М. Полякова. – К., 1991. – 160 с.
7. Москаленко В.Ф. Національний медичний університет імені О.О. Богомольця: від витоків до сьогодення / В.Ф. Москаленко // Новости медицины и фармации. – 2007. – № 1 (1).
8. Москаленко В.Ф. Гігієнічна освіта та наука у Національному медичному університеті ім. О.О. Богомольця: сторінки історії / В.Ф. Москаленко, О.П. Яворовський, Ф.Я. Ступак // Довкілля та здоров'я. – 2005. – №3. – С. 65–72.
9. Ступак Ф.Я. Нарис історії Національного медичного університету ім. О.О. Богомольця / Ф.Я. Ступак. – К., 2002. – 108 с.
10. Товкун Л.П. Педагогічна діяльність доктора медицини О.В. Корчака-Чепурківського у вищих навчальних закладах м. Києва (1903-1922 рр.) / Л.П. Товкун // Технологічна освіта: проблеми, досвід, перспективи: зб. наук. праць. – Переяслав-Хмельницький, 2013. – Вип. 10. – С. 214–220.
11. Яворовський О.П. До 90-річчя заснування кафедри гігієни праці і професійних хвороб Національного медичного університету імені академіка О.О. Богомольця / О.П. Яворовський, В.М. Шевцова, Г.О. Гончарук, В.С. Ткачишин, М.І. Веремей, В.І. Зенкіна, Ю.О. Паустовський, Г.А. Шкурко, В.Г. Сук // Довкілля та здоров'я. – 2014. – № 1. – С. 70–77.

REFERENCES

1. Goncharuk Ye.G. Stanovlennya ta rozvytok kafedr medyko-profilaktychnogo profilyu u Nacionalnomu medychnomu universyteti (do 125-richchya zasnuvannya kafedry gigiyeny i 85-richchya zasnuvannya sanitarno-gigiyenichnogo fakultetu u Kyievi) / Ye.G. Goncharuk // Dovkillya ta zdorovya. – 1997. – № 3. – S. 6–12.
2. Derzharxiv m. Kyieva. – F. R-352. – Op.1. – Spr. 154. – Ark. 12.
3. Kotsur V.P. O.V. Korchak-Chepurkivskyy (1857-1947): shlyakh vid zemskoho likarya do akademika UAN-VUAN-AN URSR: monohrafiya / V.P. Kotsur, N.I. Kotsur, L.P. Tovkun. – Pereyaslav-Khmelnytsky, 2013. – 601 s.
4. Kotsur N.I. Stanovlennya i rozvytok hihiyenichnoyi nauky v Ukrayini (druha polovyna KhIKh – 20-ti rr. KhKh stolittya) [Tekst]: avtoreferat dys. ... d-ra ist. nauk : 07.00.07 / N.I. Kotsur; Nats. akad. ahrar. nauk Ukrayiny, Derzh. nauk. s.-h. b-ka. – K.: [b. y.], 2012. – 40 s.
5. Kotsur N.I. Stanovlennya i rozvytok hihiyenichnoyi nauky v Ukrayini: shlyakh kriz epokhy i sotsialni potryasinnya (druha polovyna KhIKh – 20-ti rr. KhKh stolittya) [Tekst]: monohrafiya / N.I. Kotsur. – Pereyaslav-Khmelnytsky: P-KhDPU, 2011. – 725 s.

6. Makarenko I.M. Biografichnyj slovnyk zaviduvachiv kafedr i profesoriv Kyivskogo medychnogo instytutu (1841-1991) / I.M. Makarenko, I.M. Polyakova. – K., 1991. – 160 s.
7. Moskalenko V.F. Nacionalnyj medychnyj universytet imeni O.O. Bogomolcya: vid vytokiv do sгодennya / V.F. Moskalenko // Novosti meditsyny i farmatsii. – 2007. – № 1 (1).
8. Moskalenko V.F. Gigiyenichna osvita ta nauka u Nacionalnomu medychnomu universyteti im. O.O. Bogomolcya: storinky istoriyi / V.F. Moskalenko, O.P. Yavorovskij, F.Ya. Stupak // Dovkillya ta zdorovya. – 2005. – № 3. – S. 65–72.
9. Stupak F.Ya. Narys istoriyi Nacionalnogo medychnogo universytetu im. O.O. Bogomolcya / F.Ya. Stupak. – K., 2002. – 108 s.
10. Tovkun L.P. Pedahohichna diyalnist doktora medytsyny O.V. Korchaka-Chepurkivskoho u vyshchikh navchalnykh zakladakh m. Kyieva (1903-1922 rr.) / L.P. Tovkun // Tekhnolohichna osvita: problemy, dosvid, perspektyvy: zb. nauk. prats. – Pereyaslav-Khmelnitsky, 2013. – Vyp. 10. – S. 214–220.
11. Yavorovskiy O.P. Do 90-richchya zasnuvannya kafedry hihiyeny pratsi i profesiynykh khvorob Natsionalnoho medychnoho universytetu imeni akademika O.O. Bohomoltsya / O.P. Yavorovskiy, V.M. Shevtsova, H.O. Honcharuk, V.S. Tkachyshyn, M.I. Veremey, V.I. Zenkina, Yu.O. Paustovskiy, H.A. Shkurko, V.H. Suk // Dovkillya ta zdorovya. – 2014. – № 1. – S. 70–77.

Товкун Л. Развитие гигиенического образования и науки в Киевском медицинском институте (1920-1941 гг.).

В статье отражено развитие гигиенического образования и науки в Киевском медицинском институте в 1920-1941 гг. Акцентируется внимание на вкладе выдающихся ученых-гигиенистов Киевского медицинского института в создание и развитие кафедр гигиенического направления. В ходе исследования установлено, что в начале исследуемого периода в Киевском медицинском институте организованы кафедры общей и социальной гигиены (в 1920 г.), профессиональной гигиены (в 1923 г.), общей гигиены (в 1924 г.) социальной гигиены (1924 г.). В связи с новыми социальными заданиями, которые стояли перед здравоохранением страны, в 1930 г. организован санитарно-гигиенический факультет. В 1932 г. создана кафедра эпидемиологии, а в 1935 г. – кафедры коммунальной гигиены и гигиены питания.

В довоенные годы сотрудники кафедр гигиенического направления одновременно с преподавательской деятельностью осуществляли научные исследования, что касались водоснабжения, сельскохозяйственного труда, качества пищевых продуктов и условия предупреждения пищевых отравлений и токсикоинфекций, гельминтозов, санитарной статистики и демографии, организации санаторно-курортной помощи, и др. Даже этот короткий перечень основных направлений научных исследований свидетельствует об их актуальности и большом теоретическом и практическом значении для развития разных направлений гигиены.

Ключевые слова: *Киевский медицинский институт, санитарно-гигиенический факультет, кафедра, общая гигиена, социальная гигиена, профессиональная гигиена, коммунальная гигиена, школьная гигиена, гигиена питания, эпидемиология.*

Tovkun L. Development of hygienic education and science in Kyiv medical institute (1920-1941 years).

Development of hygienic education and science at Kyiv medical institute in 1920-1941 years is elucidated in the article. Attention accentuates on contribution of outstanding scientists-hygienists of Kyiv medical institute in formation and development chairs of hygienic direction.

During of the research is founded, at the beginning researching period in Kyiv medical institute organized of general chairs and social hygiene (1920 year), professional hygiene

(1923 year), general hygiene (1924 year), social hygiene (1924 year). In connection with new social tasks, were before protection of health of country, in 1930 year it organized of sanitary-hygienic department. In 1932 year created of epidemiology chair, and in 1935 year – the chair of municipal hygiene and hygiene of nutriment.

In pre-war years of workmates of hygienic direction chair same time with teaching activity performed of scientific researches its related of water supply, agriculture work, quality of nutritive products and conditions of prevention the food poisoning and toxic infection, helminthiasises, sanitary statistics and demography, organization of sanitary-resort help. Even this short list of main directions of scientific researches indicates about theirs relevance and big theoretical meaning for development different directions of hygiene.

Key words: Kyiv medical institute, sanitary-hygienic department, chair, general hygiene, social hygiene, professional hygiene, municipal hygiene, school hygiene, hygiene of food, epidemiology.

Одержано 14.10.2014.